

Mornarji imajo mej temi 16 še zopet drugih 16 strani neba; vsega imajo tedaj 4 glavne in 28 stranskih strani neba.

D.

Narisajte v svoje zvezke (ploščice) vidni obzor, čigar premer naj znaša 6 cm! — Naredite iz središča 4 glavne in 12 stranskih vam znanih strani neba! — Na vnanjo stran kroga pa zapišite njih imena! — Naredili ste severnico ali vetrovnico (vetruljo). — Zakaj zovemo tako pripravo vetrovnico?

Recite: Podoba s 4 glavnimi in postranskimi stranmi neba v krogu zove se severnica ali vetrovnica.

E.

Mornarji imajo tako vetrovnico znotraj v ladiji na tleh v okrogli omarici. Sredi vetrovnice je pritrjena igla, na katerej se prosto giblje magnetna igla. — Kako lastnost ima igla magnetnica? — Takej pripravi v omarici pravimo kompas. — Poglejte, to je kompas! — Imenujte dele kompasa! i. t. d.

Ako mornarji vedó s pomočjo igle magnetnice, od katere strani piše sever, tedaj lahko vedó, kam jim je veslati in se obrniti, da pridejo v namenjeni kraj i. t. d. G.

Čisti jezik v šoli.

Mora se užé jemati v poštev, da znajo otroci na deželi, ko dojdejo s šestim letom v šolo — vsaj kolikor toliko govoriti. Jezik ta je pa silno pomanjkljiv, pogrešen. Zato je prva dolžnost učitelju, da gojenčev jezikovni zaklad popravlja, obdeluje in množi.

Pri vsaki stvari se pa z resno premišljenim delom več doseže, ko z naglostjo. Treba, da so dela po malo in varno. Nehote človek baš tukaj napravi tako silno napako, da je strah. Malo, za vse dojmljivo dete zapomni si marsikako novo besedo. Tudi vé, kako treba obračati nekatere domače, njemu že znane besede, da govori „lepo“. Vse to si je učenec zapametil v prvem šolskem letu. Ali pri tem se čestokrat dogaja, da zajde kakega novega pojma znak napačno v spomin. Posledice te napake se slišijo vsak dan med odraslimi. Ne more se reči, da je temu baš šola kriva; lahko je, da človek kaj čita, recimo: knjige družbe sv. Mohora — katerih jezik, žalibože ni bogsivedi kako čist — pri tem dojde do neznane mu besede. Misli, misli, kaj bi pomenila. Večkrat si sam vstvari pojem. Zveza veljá, in s tem jo je pogodil. Imamo na stotine takih slučajev.

V primer samo besedo „Slovenec“, „slovenski“. Časi taborov so minili. Mladež, ki v onem času bila še mala, nezavedna in nezmožna, stopa na dan. Čita se po vaseh na deželi osobito po leti sploh malo. Tako so udje marsikakega narodnega društva „Slovenci“, vsaka pesem, ki ni národu znana, je pa „slovenska“, ker se ne poje kakor navadne naše poskočnice.

Niso li to čudne napake?

A še mnogo več takovih pogreškov je med učečo se mladino.

Z delom začeti treba rano, a ne prehitro.

Množi se jezikovni zaklad in popravlja se hibe ves čas šolskega obiskovanja, a osobito bi bilo paziti na popravljanje v prvem šolskem letu. Koliko cajtov, štrafeng, pikselnov, federštlov i. t. d. sliši se med národom, to žalostno stran pozná pač vsakdo. S takimi besedami obložen dojde dakle učenec v šolo. Težavna naloga, da se vse to zboljša. In kako? Morda sè zasmehovanjem, zaničljivo? Ne. Ako bi človek tako delal,

razdvoji srce gojencev in uniči njemu prirojeno ljubezen do roditeljev. Tudi bi pri tem trpela prava disciplina.

Izrek veljá: kakoršen učitelj, takov učenec.

Popravljati treba dakle te nemške sitneže najezdnike z lehočo, ljubeznijo in dokazom, da je nova beseda v istini lepša, bolj blagodoneča. S tem se nekaj doseže tudi gledé čistoče v govoru in — posredno — v delih.

Osobito dosti sitnosti nabavlja to pri nazornem nauku. Zato pa, kakor sem užé gore omenil, ne sme se preveč hiteti, to je, ni, da bi se popravljala vsaka beseda. „Zrno do zrna pogača“. Počasi se daleč pride. Malo po malo, naravi učenčevi in njegovih močí razvitku primerno naj se popravlja in nadomeščajo besede, in slednjič bo jezik teh spak čist.

Druga ali srednja stopinja užé nekaj napisuje z lastno reprodukcijo n. pr. osebké, dopovedke, attribute i. t. d. Tù se je breme užé pomnožilo. Pri tem, da se mora paziti na pravilne besede in pravo izreko, imamo še pravilno pisanje besed.

Res, da pravi slovnica: piši, kakor govoriš, ali pri deci to ne veljá. Naj učitelj govori še tako čisto, pravilno, natančno, počasi i. t. d., otrok bo pisal z večine tako, kakor sam govori ali kakor sliši govoriti domá. Zopet smo pri dijalektskih sitnostih. Stvar je pri slovenskih besedah, ki so pa po dijalektu spačene skoraj ista, ko s tujkami. Razlika je ta, da se slednje še skoraj teže odpravlja ko prve.

Naj pa tukaj pomaga še okó nekoliko. Treba torej vestno popravljati, vsak skupen, kakor tudi drug pogost pogrésék obravnavati na deski, ali pa z jasnimi primeri raztolmačiti.

Pri vsem tem, da se od leta do leta prvotne napake zmanjšujejo vsaj v glavnem, dojdemo v višji skupini še do neke hibe, ki se žalibog, dosta pogosto čuje med ljudstvom, še češče v raznih slovenskih listih. To je napaka v konstrukciji stavkov in stavkovih členov.

Res, da ima naš jezik v tej zadevi mnogo gibčnosti, ali kar je preveč, je tudi tukaj nezdravo. Ravno v tem se loči jezik od jezika. Lehko se nam očita, da nimamo svojega stila, da smo pozabili skoraj misliti po svoje. Vsak čas slišijo in čitajo se stavki, perijode, ki so, dejal bi, kar naravnost prevedeni iz nemščine, ali tudi laščine. Ni čuda! Šole so bile nemške. Če se je kedo drznil govoriti slovenski, obesili so mu „oslovsko tablo“. Tak grešnik je hodil potem okoli svojih tovarišev, da bi napeljal koga v sličen greh in se tako rešil osramotilnega znamenja. Naučili so se res skoraj misliti čisto nemški. Kaj tacega ne moremo tedajnim krmilarjem nikdar oprostiti.

Kako naj se navéde učence do tega, da bodo sestavljali stavke v slovanskem duhu, to je v duhu našega jezika? Z vajo, neumorno vajo doseže se marsikaj. Sevéda moramo gledati užé v prejšnjih letih, osobito pri govornih vajah, da ne pustimo veljati odgovora pravilnim, če tudi je pravilen stvarno, a v besedah ne. Tak odgovor mora učitelj največkrat sam popravljati.

Ali, ko se začno popisi in prostejše gibanje v nalogah, onda se ponuja prelepa prilika, da se barem po nekoliko nadomesti v nebo upijoča napaka; če užé ni slog, naj bo barem duh slovenski.

Prelamljajo naj se one strašne parentheses, ki tako zeló nalikujejo nemškemu slogu, gorostasni stroki, oni pogubljeni „za“ pred intinitivi, „brez da bi“ in vse enake pošasti, ki strašijo človeka pri belem dnevu, kakor tudi oni rogljati „skozi“, da se ne poreče več: „kdor z mečem okoli hodi, skozi meč okoli pride“ i. t. d. Ne upam se trditi, da bilo baš na ta način treba ravnati. Vsak si vstvarja lastno metodo. Ali potrebno je vsekako, da se jezik očisti, da bo prosti národ, če užé ne v vsakdajnem govoru, barem

v pisavi pokazal, da piše slovenski. Slednjič se tudi na tem polji približa čas, ko bomo mogli reči: Mi vstajamo! In ko bi v onem trenutku očka Koseski pogledal še po sveti, dejal bi sigurno:

„Jezik očišćen je peg, napravljena gladka mu ruja“.

Ivo od Nanosa.

Slovenskomu pučkomu učiteljstvu.

Gospodo i braćo! Mi pučki učitelji u trojednoj kraljevini odlučismo, da si u našem bijelom Zagrebu sagradimo svoj posebni dom. U tom domu bit će smještene pisarne naših učiteljskih društava (Zadruga, pedagog. Sbor, Savez), središnja pedagoška knjižnica, pedagoški muzej, dvorana za skupštine i više uređenih soba, gdje će učitelji, koji su uplatili barem 10 forinti, došavši u Zagreb, razmjerno besplatno odsjedati moći.

Da se ta zamisao što dostojnije izvede, to je „Savez hrv. učit. društava“ izhodio dozvolu u kr. financijskoga ministarstva, da prirediti može stvarnu lutriju od 100.000 srećaka po 30 novč. Povoljan uspeh te lutrije doprinet će puno, da se ta gradnja što ljepšom izvede. I čim ona ljepšom bude, tim će to dičnije biti ne samo po pučko učiteljstvo hrvatsko, nego i po učiteljstvo inih slavenskih grana, na koliko bi taj dom bio plodom medjusobne bratinske pripomoći. Mi smo naime pučki učitelji pojedinih slavenskih grana, osobito južnih Slavena, preveć malobrojni, da bi vsaki za sebe šta znamenita izvesti mogli. Zato nama i ne preostaje drugo, nego da se među sobom podpomazemo, barem u većim preduzećima. Osobito smo na to upućeni mi hrvatski, srbski i slovenski učitelji, jer smo tek u zajednici kadri, da izvedemo sbljam šta dična, a inače ne. Tek svi skupa mogli bi se barem danjekle natječati sa bud i kamo mnogobrojnijim učiteljstvom drugih susjednih naroda na polju pedagoškoga rada.

Gojeći nadu, da će o tome osvjedočeni biti i slovenski svjestni učitelji, evo se mi k njima kao susjedom svojim i najbližim srođnicima obraćamo s tom molbom, da nas podpomognu u razpačanju srećaka rečene lutrije za naš hrvatski učiteljski dom. Mi ćemo naime stanovitoj gospodi dostaviti po neki broj tih srećaka, a nje ovim molimo, neka bi uznastojali, da ih razprodade u svojoj okolici, te onda dotični iznosak u svoje vrijeme pripošalju središnjemu odboru.

Ovaj se odbor za stalno nada, da se slovensko pučko učiteljstvo neće oglušiti ovoj bratskoj molbi hrvatskoga pučkoga učiteljstva, isto tako kao što se oglušilo nebi ni njemu hrvatsko učiteljstvo, kad bi mu uztrebalo njegove pripomoći, da izvede što god zamašnjega za probitak i napredak svojega stališa. Hrvatsko je učiteljstvo rada i želi, da njegov dom nebi bio samo hram njegove svijesti, nego i hram bratinske ljubavi između učiteljstva hrvatskog i učiteljstva slovenskoga, pa i osnovni kamen za dalnji zajednički rad na polju narodnoga uzgoja i narodne obrazovanosti. Da, mi želimo, da u tom hramu svoj u svojem podjednako se osjećao bude uz hrvatskoga učitelja i njegov srođnik slovenski pučki učitelj. U to ime bratski pozdrav!

Središnji odbor „Saveza hrvat. učiteljskih društava“

U Zagrebu koncem travnja 1887.

Predsjednik:
Iv. Filipović.

Tajnik:
Gjuro Kuten.